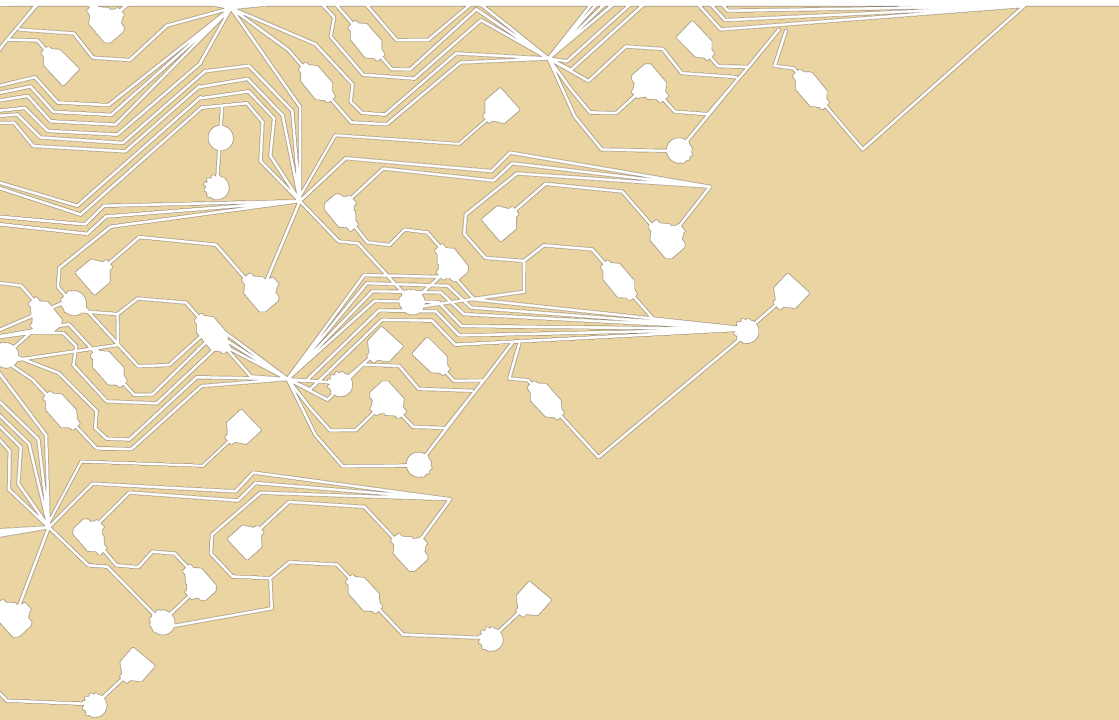

Eeva Salmi & Liisa Martikainen

TULKKAUKSEN KOULUTUS SUOMESSA

Eeva Salmi ja Liisa Martikainen: Tulkkauksen koulutus Suomessa

Artikkelissa kuvataan tulkkauksen koulutuksen ja tulkiksi pätevöitymisen tilannetta Suomessa. Tulkkauksen koulutusta tarjotaan yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, kansanopistoissa ja aikuiskoulutuskeskuksissa riippuen tulkkauskielestä tai tulkkausmenetelmästä. Kirjoittajat esittävät, että tulkkauksen koulutus tulisi olla korkeakoulutasoista tulkkauskielestä tai -menetelmästä riippumatta. Viranomaisten tulisi myös valvoa tulkkausalaa ja luoda sitä koskeva akkreditointijärjestelmä.

Asiasanat: tulkkaus, kielet, koulutus, akkreditointi

Erityyppisistä traditioista ja historiallisista lähtökohdista johtuen eri kielillä ja eri ympäristöissä tulkkaavien tulkkien koulutus on hajautunut koulutuksen eri tasoille siten että tulkkeja koulutetaan yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, kansanopistoissa ja aikuiskoulutuskeskuksissa. Artikkelissa korostuu viittomakielen tulkkaus, mutta tarkastelun kohteena on tulkkauksen koko kenttä. *Tulkilla* tarkoitetaan artikkelissa henkilöä, joka toimii viestin välittäjänä puhuttujen tai viitottujen kielten välillä tai tulkkaa kielten ja menetelmien välillä (vrt. esim. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 2010/133). Kyseisiä menetelmiä ovat esimerkiksi kirjoitustulkkaus tai viitottu puhe. Tulkin ammattitaitoa tarvitaan erilaisissa elämäntilanteissa ja sosiaalisissa ympäristöissä (kuten työssä, opiskelussa, asioidessa ja harrastuksissa).

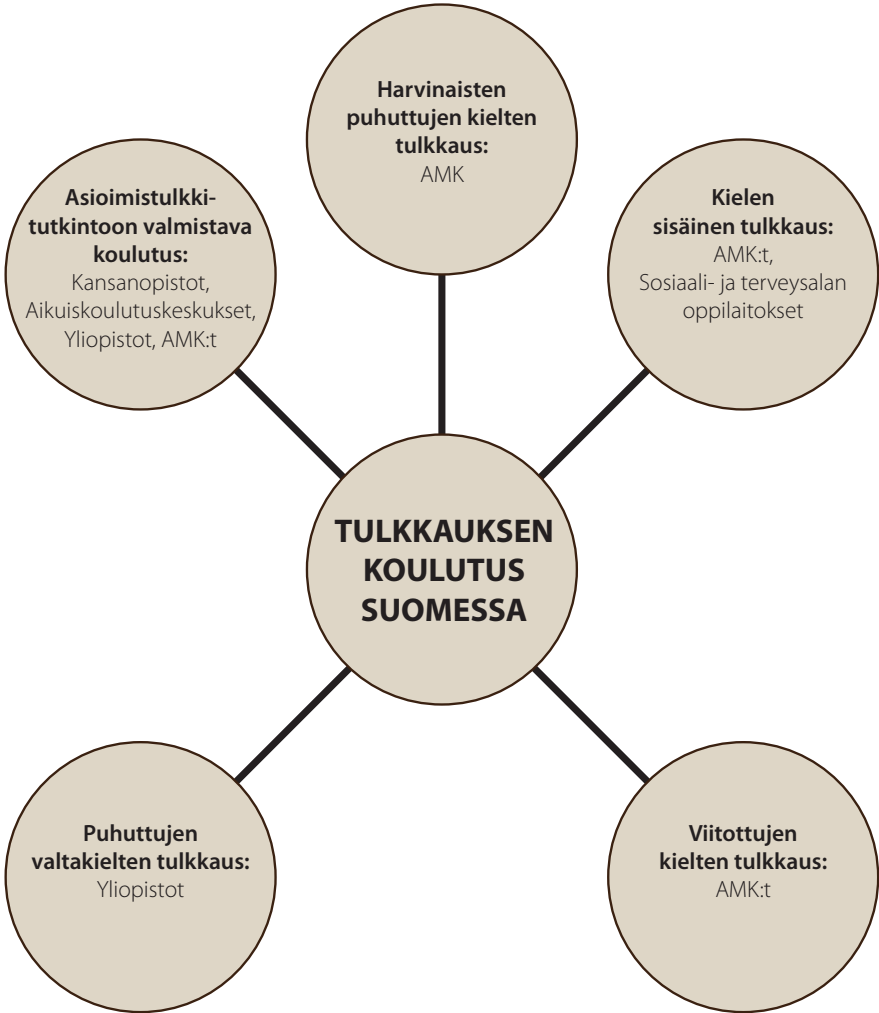
Tulkkaus voidaan jakaa tulkkaustilanteen mukaisesti esimerkiksi asioimis-, oikeus- ja konferenssitulkkaukseen. Asioimistulkkauksessa viitataan

laajasti erilaisiin asiointitilanteisiin, joita voivat olla muun muassa viranomaisen ja yksityishenkilön väliset keskustelut. Oikeustulkkauksessa tulkki tulkkaa oikeustoimeen liittyvissä asioissa kuten esimerkiksi tuomioistuimen istunnoissa. Konferenssitulkkauksessa tulkki työskentelee kokouksissa, neuvotteluissa, seminaareissa tai konferensseissa. (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry 2010a; Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry 2010b.) Lisäksi yhtenä tulkkaustilanteen mukaisena tulkkauslajina voidaan pitää opiskelutulkkausta. Opiskelutulkkauksella tarkoitetaan oppilaitoksessa tapahtuvaa tulkkausta kaikilla kouluasteilla esikoulusta yliopistoon. Opiskelutulkki tulkkaa opiskelijalle sekä kuuleville opettajille, opiskelukavereille ja koulun muulle henkilökunnalle. (HUMAK 2010.)

Kielten osalta artikkelissa käytetään käsitettä ”puhutus valtakielet” kun viitataan Suomessa perinteisesti käytettyihin tai opiskeltuihin kieliin kuten englantiin, ranskaan tai saksaan. ”Harvinaisilla puhutuilla kielillä” tarkoitetaan Suomessa maahanmuuton myötä yleistyneitä kieliä kuten esimerkiksi arabiaa tai somalin kieltä. Viitotuilla kielillä tarkoitetaan suomalaista viittomakieltä, suomenruotsalaista viittomakieltä tai muita viittomakieliä.

Tulkkauksen koulutus 2010-luvulla

Alla olevassa kuviossa on kuvattuna tulkkauksen koulutuksen organisointuminen Suomessa. Kääntäjien ja tulkkien koulutusta on Suomessa järjes-

KUVIO 1. Tulkkauksen koulutus Suomessa

tetty 40 vuoden ajan. Kääntäjiä ja puhuttujen kielten tulkkeja koulutetaan yliopistoissa ja viittomakielentulkkeja ammattikorkeakouluissa. Tästä säännöstä poikkeus on syksyllä 2011 aloitettu (harvinaisten) puhuttujen kielten tulkkauksen koulutusohjelma, jossa koulutuksen toteuttajana on Diakonia-ammattikorkeakoulu. (Diak 2011a.) Puhuttujen kielten asiointitulkkeja koulutetaan esimerkiksi aikuiskoulutuskeskuksissa, yliopistojen täydennyskoulutuskeskuksissa sekä yritysten omien henkilöstökoulutusohjelmien tarjoamilla kursseilla. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008.)

Tulkkauksen koulutuksen kentällä viitottujen kielten tulkkauksen koulutus on pitkään ollut ainoa sektori, jossa pääasiallisena valmistumisväylänä toimii selkeästi ammattiin valmistava koulutusohjelma. Viittomakielentulkin koulutusta tarjotaan Suomessa kahdessa ammattikorkeakoulussa (HUMAKissa ja Diakissa) 240 opintopisteen laajuudessa viittomakielentulkin koulutusohjelmassa, josta valmistuu tulkkeja ammattinimikkeellä ”Viittomakielentulkki AMK”. Koulutuksen kesto on 4 vuotta. Kyseisissä koulutuksissa keskitytään ensisijaisesti suomalaisen viittomakielen ja toisen työkielen eli suomen osaamiseen sekä tulkkauksen koko prosessiin liittyvien valmiuksien harjaannuttamiseen (vuorovaikutustaidot, itsearviointitaidot, työn kehittämiseen liittyvät taidot). Lisäksi opiskelijoille pyritään antamaan kääntämisen perusvalmiuksia. Peruskoulutuksen lisäksi on mahdollista opiskella kahdessa 90 opintopisteen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutusohjelmassa (Viittomakielialan tulkkitoiminnan koulutusohjelma sekä Degree Programme in Sign Language Interpreting). Tämän lisäksi Diakissa on aloitettu myös 210 opintopisteen laajuinen puhuttujen kielten tulkkauksen koulutusohjelma. Työkielivaihtoehtoina koulutusohjelmassa on arabia, kurdi (soraniin murre), persia, somali ja vietnam, joista yhtä kieltä on osattava suomen kielen lisäksi. Puhuttujen kielten tulkkauksen koulutusohjelmassa keskitytään tulkkaukseen ja kääntämiseen, tulkin ammatilliseen työnkuvaan ja ammattietiikkaan. (Diak 2011a.)

Puhuttujen valtakielten tulkkitutkintoa tarjotaan Helsingin, Itä-Suomen, Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistoissa. Helsingin yliopistossa opiskelu tapahtuu nykykielten laitoksella, jossa pääaineeksi voi valita joko

venäjän, saksan tai englannin kääntämisen (Helsingin yliopisto 2010). Myös Itä-Suomen yliopistossa voi opiskella englannin, saksan tai venäjän kääntämistä pääaineopintoina (Itä-Suomen yliopisto 2010). Kyseiset koulutukset poikkeavat viittomakielentulkkien koulutuksesta pääosin siten, että niiden painopiste on kääntämisessä ja tulkkauksen opintoja on vain murto-osa koulutuksesta.

Turun yliopistossa kieli- ja käännöstieteiden laitoksella voi opiskella englannin, ranskan ja saksan kääntämisen ja tulkkauksen linjoilla. Linjan opintojen laajuus maisteriopinnoissa on 80 op ja painopiste on Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen tarjonnan tavoin kääntämisen opinnoissa. (Turun yliopisto 2010).

Tampereen yliopistossa monikielisen viestinnän ja käännöstieteen koulutusohjelmasta voi valmistua B-työkielinä (pääainetta vastaava) englantia, saksa tai venäjä. Lisäksi esimerkiksi ruotsinkielen käännösviestintää voi opiskella suuntautumisvaihtoehtona. Monikielisen viestinnän ja käännöstieteiden koulutusohjelmassa opiskelu tapahtuu kieli- ja käännöstieteiden laitoksella. Kyseisissä koulutusohjelmissa tulkkauksen opintojen osuus on aiemmin mainituista yliopistojen tarjonnista poiketen melko laaja. Esimerkiksi filosofian maisterin koulutusohjelmassa tulkkausviestintää opiskellaan 35 op. (Tampereen yliopisto 2010.)

Muista yliopistoista poiketen Vaasan yliopistossa tulkkausopintoja voidaan suorittaa filosofisessa tiedekunnassa vapaasti tai vaihtoehtoisesti valittavina opintoina tai sivuaineena (perusopinnot 25 op, aineopinnot 35 op). Tulkkauksen sivuaineopinnot on tarkoitettu ensisijaisesti ruotsin ja suomen kielen opiskelijoille. (Vaasan yliopisto 2010.)

Koko tulkkauksen kenttään verrattuna kapeampaan ammattiosaamiseen valmistavaan asioimistulkin ammattitutkintoon valmentavaa koulutusta annetaan lisäksi muun muassa yliopistojen täydennyskoulutuskeskuksissa ja ammattikorkeakouluissa. Esimerkiksi Helsingin yliopistoon kuuluvassa koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniassa erimittaisia kursseja on järjestetty niin työvoimapolitiittisena koulutuksena kuin ammatillisena lisäkoulutuksenakin (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008). Asioimistulkin ammattitutkintoon valmistavaa koulutusta on annettu myös HUKin viittomakielialan yksikössä.

Kyseisenlaista asioimistulkkipikoulutusta tarjotaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen lisäksi kansanopistoissa (esim. Itä-Karjalan kansanopisto) ja aikuiskoulutuskeskuksissa, esimerkiksi Turussa, Tampereella, Oulussa ja Vaasassa (Nykänen & Korhonen 2010). Lisäksi koulutusta on tarjottu TE-keskusten tilaamana ja yksityisten palveluntarjoajien järjestäminä. Tällaisesta esimerkkinä toimii 2008 Kainuun TE-keskuksen tilaama koulutus, jonka toteuttajana toimi käännös- ja tulkkaus- ja koulutuspalveluja tarjoava Semantix (TE-Keskus 2010).

Tulkkauksen alaan kuuluu lisäksi puhetta korvaavien tai tukevien tulkkausmenetelmien eli kielen sisäisen tulkkauksen koulutus. Tällaisia kielen sisäisiä tulkkausmenetelmiä ovat esimerkiksi viitottu puhe, tukiviittomat ja kirjoitustulkkaus (Laurén 2006; Suomen puhevammaisten tulkit ry 2010). Edellä mainitut menetelmät voivat liittyä sekä viittomakielen tulkin että puhevammaisten tulkin ammattiosaamiseen. Kielen sisäisiä tulkkausmenetelmiä on voinut vaihtelevan tarjonnan mukaan opiskella sekä HUMAKin ja Diakin järjestämien viittomakielentulkin koulutusten yhteydessä. HUMAKin koulutustarjonnassa on ollut vuodesta 2009 lähtien 30 opintopisteen laajuiset kirjoitustulkkauksen erikoistumisopinnot. Uusi lisä kielensisäisten tulkkausmenetelmien koulutustarjontaan on Diakissa syksyllä 2011 käyttöön otettu viittomakielentulkin koulutusohjelman uusi opetussuunnitelma. Opiskelijat valitsevat soveltuvuutensa ja kiinnostuksensa perusteella suuntautumisensa joko kielten väliseen tulkkaukseen tai kielensisäiseen tulkkaukseen ja pedagogiikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että opinnot painottuvat joko suomalaisen viittomakielen ja suomen kielen väliseen tulkkaukseen tai tulkkaukseen jollakin puhetta tukevalla tai korvaavalla kommunikaatiomenetelmällä. (Diak 2011b.)

Puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkintoa on voinut suorittaa sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa vuodesta 2001 lähtien (Suomen puhevammaisten tulkit ry 2010).

Tulkiksi akkreditointi

Tulkkauksen koulutuksen tarjonta on erittäin monimuotoista riippuen siitä, mistä kielestä on kyse, mutta myös tulkiksi akkreditoitumiset poikke-

avat toisistaan. Viitottujen kielten ollessa kyseessä akkreditointi tapahtuu tulkkierekisterikokeen perusteella. Kyseinen rekisterikoe järjestetään viittomakielentulkin koulutuksen aikana, ja järjestäjinä toimivat siten HUMAKin ja Diakin kouluttajat. Kyseisessä tulkkierekisterikokeessa arvioinnin kohteena ovat asiointi- ja luentotulkkaustilanne sekä ammattietikkaan liittyvä osio. Rekisterikokeen kaikkien kolmen osion hyväksytyt suorittaminen on edellytyksenä tulkkierekisteriin pääsyyn. Tulkkierekisterin ylläpitäjinä toimivat tällä hetkellä Kuurojen liitto, Kuulonhuoltoliitto, Kuurosokeat ja Suomen Viittomakielentulkkit ry. Tulkkierekisteriin kuuluminen on puolestaan vähimmäisvaatimuksena viittomakielentulkin tehtäviin palkkaamiseen tulkkausalan yrityksissä. Myös tiettyjen erikoisalojen tulkkauksiin, kuten kirjoitustulkiksi tai kuurosokeiden tulkiksi pätevytyksensä vaaditaan tulkkierekisterikokeen läpäisy. Kirjoitustulkkierekisteri, kuurosokeiden ja viitotun puheen tulkkierekisteri ovat osa edellä mainittua tulkkierekisteriä.

Tulkkipalvelujen järjestämisvastuun siirryttyä kunnilta Kelalle syksyllä 2010 tulkkierekisterin tulevaisuus on kuitenkin epäselvä. Selvityksen alla on edelleen sen tahon määrittäminen, joka jatkossa vastaisi tulkkierekisterin ja -kokeen ylläpitämisestä ja kehittämisestä. Tavoitteena on, että palvelua tuottavan ammattihenkilöstön valvontavastuu asetettaisiin viranomaisille. (Kts. esim. Kuurojen liitto ry 2009; TTYR 2009.)

Puhuttujen kielten asioimistulkin toimeen pätevoidytään tällä hetkellä asioimistulkin ammattitutkinnon avulla, jolloin osaaminen osoitetaan ammattitaidon hankkimistavasta riippumattoman näytön avulla. Näyttötutkintoihin osallistumiselle ei siten voida asettaa koulutukseen osallistumista koskevia ennakkoehtoja. Pääsääntöisesti tutkinnot suoritetaan kuitenkin aiemmin artikkelissa kuvatun valmentavan koulutuksen yhteydessä. (OPH 2006.)

Käytännössä kuitenkin eri viranomaistahot (kuten käräjäoikeudet) käyttävät asioimistulkkeina myös muita kuin tulkkiopetukseltaan päteviä henkilöitä erityisesti harvinaisempien kielten tulkkiopetuksen puutteen vuoksi (Oikeustulkkaus selvityshanke 2008). Lisäksi on myös toisen tyyppisiä tapauksia, joissa tulkkaus toteuttajiksi päätyvät muut kuin kyseiseen kontekstiin pätevimät henkilöt. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun

tulkkauksen toteuttajaksi määräytyy kilpailutuksen perusteella halvemman palveluntuottajan leivissä oleva tulkki ammattitaitoisimman tulkin sijasta tai pätevän tulkin saaminen koetaan ylipäättään liian työlääksi. Tällaisissa käytännön tilanteissa asiakkaan tarve tai oikeudet eivät siten enää määritä sitä, millaisella pieteetillä tai osaamisen tasolla hänen asiaansa hoidetaan. Tosiasia kuitenkin on, että nykyisellä koulutuksen kentällä ei ole valtuuksia tai resursseja asiantilan korjaamiseen. Kyse on yleisemmästä vastuusta, joka koskee niin valtion viranomaisia kuin kuntiakin.

Viittomakielen tulkkien rekisterikoetta vastaavaa akkreditointia ei tällä hetkellä ole puhuttujen kielten tulkkaukseen pätevytyksessä. Sen sijaan kielenkääntäjänä toimimisen auktorisointi tapahtuu auktorisoidun kääntäjän tutkinnon kautta, joka on riippumaton ammattitaidon hankkimisen tavasta. Tutkinnossa arviointi kohdistuu tutkintokielen hallintaan, kääntämistaitoon sekä kääntäjän toimintavalmiuksiin. (Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008.)

Puhevammaisten tulkeista ei ole koottu lainkaan toistaiseksi rekisteriä, eikä sellaiseen liittymisen kriteereitä ole vielä olemassa (TTYR 2009).

Koulutusrakenteen taustaa

Edellä esitetyllä tulkkauksen alan koulutuksen kirjolla on historialliset, muun muassa tulkkauksen tarpeeseen ja kielten statukseen liittyvät syynsä. Puhuttujen valtakielten tulkkauksen tarve on liittynyt vuosikymmeniä lähinnä kansainvälisten konferenssien tulkkaukseen, mutta Suomessa käyttäjämäärältään pienemmät puhutut kielet ovat tulleet tulkkauksen kieliksi vasta 1990-luvulla voimistuneen maahanmuuton myötä. Tuolloin tarve erityisesti asioimistulkkaukselle näiden kieliryhmien parissa lisääntyi. Viitottujen kielten saralla asioimistulkkauksella on puolestaan pitkä perinne, vaikka viittomakielen tulkkien ammattimaistuminen alkoi vasta 1980-luvulla. Tuolloin myös opiskelutulkkauksen määrä lisääntyi merkittävästi. Viitottujen kielten tulkkauksen osalta kokous- ja konferenssitulkkaus on tullut merkittäväksi osaksi tulkkien työnkuvaa erityisesti parina viimeisenä vuosikymmenenä. (ks. esim. Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008; Salmi & Laakso 2005).

Puhuttujen valtakielten tulkkauksen koulutus on asettunut luontevasti yliopistoihin, koska näissä on kyseisiä kieliä ollut oppiaineena jo ennen tulkkauksen ja kääntämisen opetuksen aloittamista. Viitottujen kielten tulkkauksen opetuksen sijoittuminen ammattikorkeakouluihin juontaa juurensa ammattikorkeakoulu-uudistukseen, jonka myötä aiempi opistotason koulutus muuttui korkeakoulutasoiseksi. Erilaisilla menetelmillä (esim. kirjoitustulkkaus, viitottu puhe) tulkkaus on puolestaan varsin uutta, joten niiden osalta koulutusmuoto hakee vielä paikkaansa. Toki koulutuksen järjestäminen heijastaa myös kielten statusta: puhuttujen kielten asema ”oikeina” kielinä on ollut itsestään selvä kun taas viitottuja kieliä pidettiin pitkään alkeellisina ja primitiivisinä kielimuotoina. (esim. Salmi & Laakso 2005). Tämä on vaikuttanut erityisesti siihen, että suomalaista (tai suomenruotsalaista) viittomakieltä on Suomessa tutkittu vähän ja ko. kielten tulkkauksen tutkimusta ei ole yliopistoissa tehty pro graduja lukuun ottamatta lainkaan.

Vaikka historialliset ja koulutusrakenteeseen liittyvät prosessit ovat vie-neet tulkkauksen opetuksen edellä kuvailtuun, varsin hajanaiseen tilaan, olisi tulkkauksen opetusta ja tutkimusta tarpeen pohtia kokonaisuutena. Tulkkauksen alalla toimivien määrä on pieni – tulkkausta opettavien ja tutkivien määrää on vaikea arvioida, mutta esimerkiksi tulkkauksen alan väitöskirjoja on Suomessa julkaistu 2000-luvulla vain kolme (Vuorikoski 2004; Vik-Tuovinen 2006; Saarinen 2009). Kansainvälisen toiminnan lisääntymisen ja maahanmuuton myötä tulkkaus tulee olemaan aiempaa merkittävämpi osa suomalaista yhteiskuntaa ja laadukas tulkkaus on olennainen osa aiempaa suuremman kansalaisjoukon ihmisoikeuksien toteutumista. Tulkkauksesta tulee myös yhä merkittävämpi osa viranomaisten työtä. Alan tulevaisuuden näkökulmasta on olennaista, että vähäisiä opetus- ja tutkimusresursseja käytetään suunnitelmallisesti ja päällekkäisyyksiä välttäen.

Tulkkauksen ja tulkkauspalvelun tarkastelu kielistä riippumattomana ilmiönä on mahdollista vaikka eri kielet ja kulttuurit ovat omanlaisiaan ja tulkin täytyy hallita työkielensä sekä niihin liittyvät kulttuuriset taidot. Tulkkauksen ydin on aina sama: vuorovaikutuksen mahdollistaminen. Kyse on moniulotteisesta informaation käsittely- ja välitysprosessista. Pro-

sessissa tapahtuu informaation käsittelyä, siitä merkityksen löytämistä ja merkityksen välittämistä kohdekielelle, mikä loppujen lopuksi tekee vuoro vaikutuksesta eri osapuolien välillä mahdollisen. Kaikkeen tulkkaukseen pätee pyrkimys uskollisuuteen, täsmällisyyteen ja ymmärrettävyyteen. On selvää että puhuttujen ja viitottujen kielten tulkit käyvät läpi samantyyppisiä vaiheita liittyen viestin vastaanottamiseen, tunnistamiseen, käsitteilyyn, muotoiluun ja artikulaation. Tulkit käyvät läpi myös samantyyppisiä strategisia valintoja esim. poisjättöjen, viiveen kaltaisissa kysymyksissä. Tavoitteena on, että ajatukset ja merkitykset välittyvät mahdollisimman hyvin. (Pöchhacker 2004, 47-65; Tommola 2006, 128-129; Selin-Grönlund 2007, 36). Puhuttujen ja viitottujen kielten ero on niin modaliteetissa eli kanavassa jolla kieltä käytetään. Puhuttujen kielten tulkit käsittelee viestejä, jotka kulkevat kuulo- ja puhekanavassa, viitottujen kielten tulkit puolestaan käsittelee viestejä, jotka kulkevat kuulo- ja puhekanavan lisäksi visuaalisen kanavan kautta, Erilaisilla menetelmillä tulkkaavien kanavat voivat olla kaikkia edellä mainittuja tai esimerkiksi vain kuulo- ja visuaalinen kanava kuten kirjoitustulkeilla. (Tommola 2006, 129).

Myös palveluprosessin näkökulmasta tulkkaus on toimintana samankaltaista: asiakas tilaa tulkin, jokin taho käsittelee tilauksen, välittää sen tulkitulle ja tulkkauksen jälkeen tapahtuu maksuliikennettä. Toimijoina ovat asiakas, välitystoimija, palveluntuottaja sekä maksajataho. Parhaassa tapauksessa prosessiin sisältyy myös laatu järjestelmä, jossa joillain instrumenteilla tarkastellaan palvelun laatua. Tämä merkitsee esimerkiksi palautteen keruun systematisointia tai tulkkauksen laadun valvontaa muulla tavoin. Laatua voidaan valvoa ja varmentaa myös akkreditointijärjestelmillä.

Vaikka tulkkauksen koulutus on historiallisista syistä ollut eriytynyt, on kuitenkin nähtävissä myös eri alojen lähentymistä. Kansainvälisellä tasolla viitottujen ja puhuttujen kielten tulkit ovat toimineet omissa järjestöissään, mutta esimerkiksi vuonna 2009 perustettu oikeustulkki järjestö EULITA on tarkoitettu sekä puhuttujen ja viitottujen kielten tulkeille (EULITA 2011). Myös Suomessa oikeustulkin erikoisammattitutkinto on liitetty tutkintorakenteeseen ja perusteiden laadinnan yhteydessä tutkitaan myös viitottujen kielten asemaa ko. tutkinnossa. Oikeustulkin erikoisam-

mattitutkinnon perusteet valmistunevat vuoden 2013 alussa. (U. Aunola, henkilökohtainen tiedonanto 28.10.2011.)

Diakissa toteutettavat viittomakielen tulkki- ja puhuttujen kielten tulkki- ja kääntäjäkoulutukset ovat myös esimerkki siitä, että myös koulutusrahoituksen on oltava riittävästi. Koulutusohjelmat ovat erillisiä, mutta suunnitteilla on, että tulevaisuudessa viittomakielen- ja puhuttujen kielten tulkkiopiskelijoilla on myös yhteisiä opintoja (N. Isolahti, henkilökohtainen tiedonanto 18.10.2011).

Lopuksi

Kuten edellä on esitetty, viittottujen ja puhuttujen kielten osalta yhteisten tavoitteiden ja toimintatapojen muotoutumista on nähtävissä, mutta edelleenkin on pohdittava sitä, millä tavoin kaikilla menetelmillä ja kielellä tulkkaus saadaan tasaveroiseen asemaan. Tulevaisuudessa yhä useampi suomalaisen yhteiskunnan jäsen on tavalla tai toisella riippuvainen tulkkauksesta. Tulkki- ja kääntäjäryhminä on nähty viittomakieliset henkilöt ja maahanmuuttajat, mutta lisäksi eri kuulo-, kuulonäkö- ja puhevammaisryhmät ovat tulkkauspalvelujen käyttäjiä. Toimivasta tulkkauspalvelusta yhtäläillä riippuvaisia ovat myös viranomaiset ja palveluammatteissa toimivat henkilöt.

Viranomaisten kannalta toimivat tulkkauspalvelut ovat elintärkeitä erityisesti yksilön perusoikeuksien turvaamisvastuun vuoksi. Tulkkauspalvelujen asianmukaiseen käyttämiseen liittyvän osaamisen lisäksi viranomaisilla pitäisi kuitenkin olla myös riittävästi ylempien tason tietoja ja taitoja toimivien palvelurakenteiden luomiseksi. Vasta tällöin jokaiselle kansalaiselle voidaan taata mahdollisuus ilmaista itseään ja saada tietoa kielellä, jota he ymmärtävät. (vrt. Oikeustulkkauskeskuksen selvityshanke 2008, 8). Palvelujen kehittäminen vaatii koko tulkkauspalveluprosessin kokonaisuuden ymmärtämistä.

On selvää, että jokaisen tulkkauskeskuksen varassa olevan yksilön pitäisi saada juuri sellaista tulkkausta, joka mahdollistaa tasa-arvoisen asioiden hoitamisen ja yhteiskuntaan integroitumisen. Koulutuksen toteuttamisen näkökulmasta kyseisestä tarpeesta nousee kuitenkin esiin kysymys siitä, pi-

täisikö yksittäisten tulkkien ammattiosaamisen sisältää mahdollisimman monen kielen, tulkkausmenetelmän ja teknisen apuvälineen hallintaa vai pitäisikö pyrkiä kouluttamaan selkeästi erikoistuneita tulkkeja. Lisähaasteena edelliselle vaihtoehdolle tuo aiemmassa luvussa kuvattu puhuttujen ja viitottujen kielten eriytynyt koulutus, joka luo raja-aitoja erilaisten puhuttujen ja viitottujen kielten opiskelun yhdistämiselle. Tasa-arvoisen erikoistumisen esteenä taas on tällä hetkellä muun muassa se, että esimerkiksi erilaisten puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien tulkkauksen koulutus (kuten puhevammaisten tulkkipolku) on pääsääntöisesti lyhytkestoisempaa, ja statukseltaan alempitasoista kuin kielten välisen tulkkauksen koulutus.

Koulutuksen järjestämisen kannalta molemmissa vaihtoehdoissa on joka tapauksessa omat käytännön ongelmansa. Esimerkiksi viittomakielentulkin koulutuksessa perushaasteena on se, että jo yksistään yhden viitotun kielen oppiminen työkieleksi vie paljon aikaa. Neljä vuotta kestävä ammattikorkeakoulutasoinen koulutuksen aikana riittävän kielenhallinnan tason saavuttaminen on erittäin vaativaa. Näin ollen kielten valikoiman ja muiden kielten sisäisten tulkkausmenetelmien osuuden lisääminen suomalaisen viittomakielen rinnalle on haaste, jonka tarkastelu edellyttää ainakin sen arvioimista, millainen vaikutus tällaisella monialaistumisen lisääntymisellä olisi tulkkauspalvelun laatuun kunkin tulkkauksen osa-alueen kohdalla. Tulkkien erikoistuminen kapealle alalle toisi puolestaan ongelmia niillä alueilla, joilla asiakaskunta on sekä massaltaan vähäistä että heterogeenista. Tällaisilla alueilla (kuten Pohjois-Suomessa) vallitsee usein lisäksi tulkkipula, mikä tarkoittaa sitä, että kunkin yksittäisen tulkin pitäisi pystyä palvelemaan mitä moninaisempia tarpeita omaavia yksilöitä. Tällöin siis asiakaskunnan tarpeet vaatisivat mahdollisimman monimuotoista asiantuntijuutta. Kuitenkaan edellä kuvattu ongelma ei luonnollisesti poista sitä tosiseikkaa, että Suomesta löytyy myös alueita (kuten pääkaupunkiseutu), joissa erikoistumiselle olisi tarvetta.

Tulkkauksen ja tulkkauspalvelujen kehittämisen näkökulmasta on olennaista, että tulevaisuudessa kaikki kielet ja tulkkausmenetelmät ovat korkeakoulutasoisen opetuksen piirissä. Tarkkaa harkintaa kuitenkin vaatii, kuinka suuria odotuksia asetetaan ammattikorkeakoulun perustutkin-

nolle. Tulevaisuuden visio voisi olla, että perusosaaminen kahteen työkieleen tai muutamaaan menetelmään hankitaan ammattikorkeakoulun perustutkinnossa ja muilta osin tulkit hankkivat vaadittavat taidot korkeakoulujen ja yliopistojen täydennyskoulutuksessa. Tällainen rakenne vaatisi kuitenkin tulkkiensa aikuiskoulutuksen kehittämistä voimakkaasti sekä tarkkaa pohtimista mahdollisesta akkreditointijärjestelmästä. Tarkastelun kohteena tulee kuitenkin olla ennen kaikkea eri asiakasryhmien tarpeet: millaisella osaamisella tai osaamisen yhdistelmällä taataan hyvä tulkkaukspalvelu kaikille sitä tarvitseville.

Tulevaisuuden keskeinen kysymys on myös tulkkiensa akkreditointijärjestelmä. Kun viitottujen kielten tulkeille kehitetään nykyisen rekisterikokeen korvaava akkreditointijärjestelmä, olisi toki luontevaa pohtia sen soveltuvuutta myös puhuttujen kielten tulkeille sekä eri menetelmillä tulkkaukselle ammattilaisille. Tällöin erilaisissa ja eripituisissa koulutuksessa hankittu osaaminen tunnustettaisiin viranomaisten akkreditoinnilla. Käytännössä tämä voisi toimia vaikkapa siten, että viittomakielentulkkitutkintoon suorittanut henkilö pääsisi automaattisesti (ainakin tietyksi ajaksi) viittomakielentulkkiensa rekisteriin, mutta jos hän hankkii lisäosaamista esim. kirjoitustulkkauksessa tai puhutussa kielessä, hänen tulisi hankkia lisäakkreditointi kyseisiltä aloilta.

Alalla on käyty keskustelua myös tulkki-nimikkeen suojaamisesta, mikä on myös akkreditointijärjestelmän keskeinen kysymys. Jos akkreditointijärjestelmästä tehdään ammatinharjoittamisen lupa, vain pätevyden täyttävät saavat käyttää tulkin ammattinimikettä. Nimikkeen suojaus on pitkä prosessi ja edellyttää myös lainsäädännön muutosta. (Thurén, [tulos]; T. Rissanen, henkilökohtainen tiedonanto 27.10.2011).

Tulkin ammatissa vaaditaan erinomaista kieli- ja tulkkauksetaitoa sekä vahvaa eettistä osaamista. On olennaista, että eri osapuolet voivat luottaa siihen, että vuorovaikutustilanteessa viesti ei vääristy. Koulutuksen kirjaus ja akkreditointijärjestelmän puute ovat tämän hetken haasteita, joihin tulevaisuudessa tulisi löytää selkeitä ratkaisumalleja. Kansalaisten oikeusturvan näkökulmasta on toivottavaa, että tulkin ammattia ei voisi harjoittaa ilman koulutusta ja viranomaisen valvomaa akkreditointia.

Lähteet

Diak 2011a. Puhuttujen kielten tulkkauksen koulutusohjelma. Viitattu 9.8.2011. http://helsinki.diak.fi/files/diak_hki/Tiedostot/PUKI_esite.pdf

Diak 2011b. Opetussuunnitelma. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Viitattu 4.10.2011. <http://www.diak.fi/files/diak/Tiedotteet2011/VIITTOMAKIELENTULKINKOULUTUSOHJELMANopetussuunnitelma2011.pdf>

EULITA 2011. Constitution. Viitattu 18.10.2011. <http://www.eulita.eu/constitution>

Helsingin yliopisto 2010. Nykykielten laitos. Viitattu 2.11. 2010. <http://www.helsinki.fi/nykykielet/>

HUMAK 2010. Opiskelutulkkaus. Viitattu 30.10.2010. <http://www.opiskelutulkki.fi>

Itä-Suomen yliopisto 2010. Vieraat kielet ja käännöstiede. Viitattu 2.11. 2010. <http://www.uef.fi/opiskelu/vieraatkieletjakaannostiede>

Kuurojen liitto ry 2009. Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelulaiksi. Viitattu 2.11.2010. <http://www.kl-deaf.fi>

Laurén, Sirpa 2006. Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa (Toim. Niina Hytönen & Terhi Rissanen) Käden käänteessä. Helsinki: Finnlectura & Diak.

Nykänen, Laura & Korhonen, Laura 2010. Kulttuurin välittäjäksi: Kulttuurienvälinen viestintä asioimistulkkitutkimuksessa. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Oikeustulkkauksen selvityshanke 2008. Asiantuntijaryhmän raportti. Helsingin yliopisto. Viitattu 2.11.2010. http://www.kaj.fi/files/104/oikeustulkkauksen_raportti_13.6.08.pdf

OPH 2006. Näyttötutkinnon perusteet. Asioimistulkin ammattitutkinto 2006. Määräys 42/011/2006. Viitattu 30.10.2010. http://www.oph.fi/download/110919_asioimistulkki_ammattitutkinto.pdf

Pöchhacker, Franz 2004. *Introducing Interpreting Studies*. London & New York: Routledge.

Saarinen, Anja 2009. *Sanattomien sanansaattajat: puhevammaisten henkilöiden tulkkien koulutuksen toimintatutkimuksellinen kehittäminen*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Salmi Eeva & Laakso Mikko 2005. *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Selin-Grönlund, Pirkko 2007. *Kun työnä on toisen työ. Tapaustutkimus työpaikkatulkkauksen strategioista*. Pro gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry 2010a. *Tulkkien työnkuvaus*. Viitattu 2.11.2010. http://www.sktl.net/fi_tyo_tulkit.html

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry 2010b. *Asioimistulkin ammattisäännöstö*. Viitattu 2.11.2010. <http://www.sktl.net/pdf/asioimistulkin.pdf>

Suomen puhevammaisten tulkit ry 2010. *Yhdistyksen tarkoitus*. Viitattu 2.11.2010. <http://www.puhevammaistentulkit.fi/>

Tampereen yliopisto 2010. *Kieli- ja käännöstieteiden laitos*. Viitattu 2.11.2010. <http://www.uta.fi/laitokset/kielet/trans/>

TE-keskus 2008. Kainuun TE-keskus lisännyt maahanmuuttajien ammatillista koulutusta merkittävästi. Viitattu 2.11.2010. <http://www.te-keskus.fi/public/?contentid=18603&nodeid=16644&area=7643>

Thurén, Virpi [tulossa]. ”Lupa tulkata”. Tulkkien auktorisoinnista ja rekisteröinnistä. Viittomakielialan tulkkitoiminnan ylempi AMK. Opinnäyte-työ. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa (Toim. Niina Hytönen & Terhi Rissanen) Käden käännteessä. Finnlectura & Diak.

TTYR 2009. Kannanotto hallituksen esitykseen laiksi vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta. Viitattu 2.11.2010. www.horsel.fi/Site/Widget/Editor/173/files/.../ttyr_kannanotto_170809.pdf

Turun yliopisto 2010. Kieli- ja käännöstieteiden laitoksen oppiaineet. Viitattu 2.11. 2010. <http://www.hum.utu.fi/laitokset/kkl/oppiaineet/>

Vik-Tuovinen, Gun-Viol 2006. Tolkning på olika nivåer av professionalitet. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Vuorikoski, Anna-Riitta 2004. A voice of its citizens or a modern tower of Babel? The quality of interpreting as a function of political rhetoric in the European Parliament. Tampere: Tampere University Press.

Vaasan yliopisto 2010. Tulkkaus. Viitattu 2.11. 2010. <http://www.uwasa.fi/filosofinen/opiskelu/kieletjaviestinta/tulkkaus/>

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

© tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu

Eeva Salmi & Liisa Martikainen

TULKKAUKSEN KOULUTUS SUOMESSA

verkkoartikkeli:

www.humak.fi/julkaisut/sarja-f-katsauksia/tulkkaus1/

ISBN 978-952-456-120-4 ISSN 1799-5655 L 1799-5655

Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK,

Annankatu 12, 00120 Helsinki

www.humak.fi

humak@humak.fi